

CHIZMACHILIK DARSLARIDA MUAMMOLI VAZIYATLAR YARATISH VA UNI BARTARAF ETISH USULLARI

Umirov Abdinazar Atabayevich

*A.Qodiriy nomidagi JDPI, Tasviriy san'at va muhandislik grafikasi kafedrası
o`qituvchisi, Jizzax, O'zbekiston
e-mail:umirovabdinazar@gmail.com*

Annotatsiya. Maqolada mashg'ulotlarni tashkil qilishda muammoli vaziyatlarni vujudga keltirib, o'quvchi-talabalarning muammoni hal etish, murakkab savollarga javob topish jarayonida alohida obyekt, hodisa va qonunlarni tahlil qilish ko'nikmalari va bilimlarni faollashtirishga asoslangan bilish faoliyatini taqozo etish va uni bartaraf etish usullari yoritilgan.

Kalit so'zlar: muammoli ta'lim, muomali vaziyat, mashinasozlik (texnik) chizmachilik, qurilish va topografik chizmachilik, grafik ishlar.

***

Annotation. The article describes the methods of solving cognitive problems based on the activation of knowledge and skills to analyze specific objects, events and laws in the process of solving problems, finding answers to complex questions, creating problematic situations in the organization of lessons.

Key words: problem-based learning, current situation, mechanical (technical) drawing, construction and topographic drawing, graphic works.

Muammoli ta'lim - bu o'quvchilarning yangi bilimlarni o'zlashtirish jarayonida ijodiy ishtirok etishi, ijodiy fikrlash va shaxsning qiziqishlarini shakllantirish imkoniyatlarini ta'minlaydigan usul va vositalar tizimi hisoblanadi.

Amaliy yoki nazariy vazifani bajarishning shunday holati muammoli bo'lib, unda ilgari olingan bilimlar yetarli emas va yangi bilimlarga sub'ektiv ehtiyoj paydo bo'ladi. Rivojlanayotgan kognitiv ehtiyoj shaxsning o'rganishdagi tegishli faolligini keltirib chiqaradi va belgilaydi.

O'quvchilarning chizmachilik darslarida faolligi pastligi, asosan, o'qitishning tushuntirish va ko'rgazmaliligi bilan bog'liq. Ko'pgina mustaqil topshiriqlar va mashqlarni bajarishda ham bir xil maqsad qo'yiladi: harakatlarda ma'lum bilim va ko'nikmalarni qanday qilib eng yaxshi tarzda, asosan, o'sha vazifalar bilan birlashtirish, hal qilish usuli ilgari batafsil ko'rsatilgan. o'qituvchi tomonidan qat'iy tartibga solinadigan harakatlar tizimini birlashtirish. Tushuntirish va illyustrativ o'qitish, bu jarayonda talaba bilimlarni, asosan, tugallangan shaklda

egallaydi, o'quvchilarning fikrlash va harakatlarining mustaqilligini rivojlantirish imkoniyatlarini sezilarli darajada kamaytiradi. Ayni paytda, faqat shu bilim miqdori mustaqil tushunishdan o'tgan talabaning doimiy boyligiga aylanadi.

An'anaviy ta'lim o'qituvchining bir tomonlama faoliyati bilan tavsiflanadi, shuning uchun bilimlarni o'zlashtirish, o'quvchilarning ko'nikma va malakalarini shakllantirish jarayonini boshqarish ancha qiyin. O'qituvchi o'zi berayotgan ma'lumotlarning o'quvchilar ongida qanday o'zgarishini va ular qanday qiyinchiliklarga duch kelishini ishonchli bila olmaydi.

Ta'lim jarayonini boshqarishdagi bunday qiyinchiliklar tufayli mazmunning murakkablik darajasi va materialni taqdim etish tezligi nazariy jihatdan kuchli, o'rtacha yoki zaif o'quvchilarga qaratilishi mumkin. Amalda maktab "o'rta maktabga teng". Qobiliyatli va zaif talabalar ko'pincha o'qituvchining kundalik e'tiboridan chetda qoladilar.

Mashg'ulotlarning zaif nazorat qilinishining yana bir oqibati - uning jarayoni va natijalari ustidan nazoratning yo'qligi. O'quv jarayonida so'rov va tekshirish ishlari qo'llanilishiga qaramay, talabalar tomonidan bilimlarni o'zlashtirishni nazorat qilish faqat qisman va tizimli ravishda amalga oshirilmaydi. Nazorat ishlari o'quv-pedagogik jarayonning uzviy qismiga aylanmaydi.

Oliy o'quv yurtlarida o'quv-tarbiya jarayonining samaradorligini oshirishning muhim sharti mazkur jarayonga tizimli yondashuv sanaladi va o'qituvchilarga quyidagi dars turlari tavsiya etiladi:

1. Ma'ruza (kirish ma'ruzasl mavzuli ma'ruza, umumlashtiruvchi ma'ruza) mashg'ulotlari.
2. Seminar (bilimlarni mustahkamlovchi, yangi bilimlarni mustaqil egallashga mo'ljallangan) darslari.
3. Modulli dars.
4. Muammoli (aqliy hujum) darslar.
5. Munozarali (ilmiy munozara va erkin fikrlash) darslar.
6. Didaktik-o'yinli (syujetli-rolli. ijodiy, ishbilarmonlar, konferensiyalar. o'yin-mashqlar) darslar.

7. Sinov (didaktik kartochkalar, test topshiriqlari, o‘zaro nazorat varag‘i yordamida. AKT nazorat dasturlari vositasida o‘tkaziladigan) darslari.

Mazkur darslarning o‘ziga xos jihati dars davomida vujudga keltirilgan muammoli vaziyatlarga asoslanadi.

Agar tushuntirish-illyustrativ ta‘lim turi ta‘limning ortib borayotgan ehtiyojlarini qanoatlantirmasa, unda intellektual qobiliyatlarni rivojlantirishni rag‘batlantiradigan, o‘qish va mehnatga kognitiv munosabatni shakllantiradigan ta‘limni faollashtirishning qanday yo‘llari bor?

Muammoli ta‘lim kelajakda insonning bilim va kasbiy qiziqishlari rivojlanadigan asosiy bo‘g‘indir. Yangi bilimlarni o‘zlashtirish jarayoni muammoli ta‘lim tizimida o‘qituvchi yordamida o‘quvchilarning subyektiv kashfiyoti sifatida amalga oshadi.

Muammoli o‘rganiladigan materialning umumiy miqdori o‘quv materialining turiga (bu holda chizmachilik) va o‘quvchilarning rivojlanish darajasiga bog‘liq.

Muammoli ta‘lim o‘qituvchi tomonidan o‘quv jarayonida qo‘llaniladigan maxsus o‘quv vazifalari tizimlari yordamida amalga oshiriladi. Muammoli ta‘limni amalga oshirish muvaffaqiyatining umumiy sharti o‘qituvchining yuqori kasbiy mahoratidir. Shu bilan birga, o‘qituvchining kasbiy mahorati o‘z tinglovchilarining kognitiv imkoniyatlariga mos keladigan qiyinchilik darajasidagi muammolarni shakllantirish va har birining faol kognitiv ishini tashkil etishdan iborat.

Foydanilgan adabiyotlar

1. E.I.Ro‘ziyev, A.O.Ashtroyev. Muhandislik grafikasini o‘qitish metodikasi. -T.: “Fan va texnologiya”, 2010, 248 bet.
2. E. G‘oziev. Psixologiya. T., “O‘qituvchi” 1994.
3. A. Umronxo‘jaev. “Texnikaviy grafika asoslari”. T., “O‘qituvchi” 1994.
4. I. Raxmonov. “Chizmachilikdan didaktik o‘yinlar”. T., “O‘qituvchi” 1994.
5. A.Aminov “Proeksion chizmachilik mavzularidan qiziqarli masalalar tuzish”. T. “TDPU” 2015.